

STUDIA NEOFILOLOGICZNE XI

PRACE NAUKOWE
Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie

STUDIA NEOFILOLOGICZNE

XI

WSPÓŁCZESNA RECEPCJA
LITERATURY NIEMIECKOJĘZYCZNEJ
XX I XXI WIEKU

pod redakcją
JOANNY ŁAWNIKOWSKIEJ-KOPER, ANNY MAJKIEWICZ
i ANNY SZYNDLER

Częstochowa 2015

Lista Recenzentów

prof. dr hab. Leszek BEREZOWSKI, prof. dr hab. Łukasz BOGUCKI,
prof. dr hab. Ewa BORKOWSKA, dr hab. Bożena CETNAROWSKA,
prof. dr hab. Katarzyna GRZYWKA, prof. dr hab. Norbert HONZA,
prof. dr hab. Lech KOLAGO, prof. dr hab. Aleksander KOZŁOWSKI,
prof. dr hab. Wiesław KRAJKA, prof. dr hab. Kazimiera MYCZKO,
dr hab. Jacek MYDLA, prof. dr Inge POHL, prof. dr hab. Stanisław PRĘDOTA,
dr Dieter STOLZ, prof. dr hab. Irena ŚWIATŁOWSKA-PRĘDOTA,
prof. dr hab. Andrzej WICHER

Redaktor naczelny
Przemysław SZNURKOWSKI

Rada Naukowa
Jan PAPIÓR, Paweł PŁUSA, Dieter STOLZ, Przemysław SZNURKOWSKI,
Anna MAJKIEWICZ, Piotr MAMET, Bogusław BIERWIACZONEK, Anna SZYNDLER

Sekretarz redakcji
Grzegorz GWÓŹDŹ

Redaktor naczelny wydawnictwa
Andrzej MISZCZAK

Korekta
Dariusz JAWORSKI

Redakcja techniczna
Piotr GOSPODAREK

Projekt okładki
Damian RUDZIŃSKI

© Copyright by Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie
Częstochowa 2015

adres strony internetowej pisma: www.ifo.ajd.czyst.pl/studiano/
e-mail: studiano@ajd.czyst.pl

Pierwotną wersją periodyku jest publikacja papierowa

PISMO RECENZOWANE Z LISTY „B” MNiSW

ISSN 1897-4244

Wydawnictwo im. Stanisława Podobińskiego
Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie
42-200 Częstochowa, ul. Waszyngtona 4/8
tel. (34) 378-43-29, faks (34) 378-43-19
www.ajd.czyst.pl
e-mail: wydawnictwo@ajd.czyst.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
AUSTRIA	
Markus EBERHARTER	
Polska recepcja twórczości Josepha Rotha. Trzy przekłady noweli <i>Die Büste des Kaisers</i>	13
Agnieszka JEZIERSKA	
Dyżurna feministka. Dlaczego i jak polskie pisarki czytają Elfriede Jelinek	29
Joanna ŁAWNIKOWSKA-KOPER	
W krainie niepamięci. Cywilizacyjne konteksty recepcji powieści Arno Geigera <i>Stary król na wygnaniu</i>	49
Katarzyna PIOTROWSKA	
Pisarka w ukryciu. Uwagi do polskiej recepcji twórczości Ingeborg Bachmann	65
NIEMCY	
Małgorzata DUBROWSKA	
Dirka Braunsu rozrachunek z przeszłością nazistowską i ernerdowską na podstawie powieści <i>Im Inneren des Landes</i> (2012) i <i>Café Auschwitz</i> (2013). Perspektywa (post)enerdowska	83
Grzegorz KOWAL	
Czarna legenda Friedricha Nietzschego. Przyczynek do polskiej recepcji filozofa-poety	101
Jan PAPIÓR	
Marginalia do recepcji biografii i dzieł Güntera Grassa w Polsce	121
Agnieszka RESZKA	
Twórczość Herty Müller w polskim życiu literackim	131
Anna SZYNDLER	
Twórczość dramatyczna Dei Loher w Polsce. Recepcja inscenizacji <i>Przypadku Klary</i>	147

Bożena BADURA	
Polska literatura pisana po niemiecku. Recepcja literatury na pograniczu kultur na przykładzie powieści Artura Beckera <i>Das Herz von Chopin</i>	161
SZWAJCARIA	
Gabriela JELITTO-PIECHULIK	
Jürg Amann – poeta zatroskany o współczesnego człowieka	177
Dorota SOŚNICKA	
„Polski orzeł na tle szwajcarskiego krzyża”: Refleksje na temat recepcji współczesnej niemieckojęzycznej literatury szwajcarskiej w Polsce w nawiązaniu do utworu Reto Häny’ego <i>Am Boden des Kopfes. Verwirrungen eines Mitteleuropäers in Mitteleuropa</i>	193
Anna MAJKIEWICZ	
Seria <i>Schritte / Kroki</i> na polskim rynku wydawniczym	213
Anna MAJKIEWICZ	
Społeczna recepcja serii <i>Schritte / Kroki</i> – obieg krytycznoliteracki	233

WSTĘP

Badania nad recepcją prowadzone są w Polsce w znikomym zakresie, a przecież recepcja jako problem badawczy jest dziedziną o ogromnym potencjale. *Reception studies* – uznawane jednocześnie za nowatorskie i tradycyjne w swoim charakterze – przelamują – jak twierdzi Katarzyna Chmielewska – „paradygmaty literaturoznawstwa”, gdyż m.in. poddają wewnętrznej odnowie historię literatury, a przed badaczami stawiają nowe problemy interpretacyjne¹. Powyższe założenie stanowiło punkt wyjścia dla redaktorek, a także dla autorek i autorów niniejszego tomu. W swoich tekstach dali oni wyraz przekonaniu, że „przeniesienie” literatury niemieckojęzycznej do polskiej przestrzeni kulturowej implikuje inny sposób oglądu – wzbogacony o nowe, kulturowo uwarunkowane praktyki interpretacyjne.

Zaprezentowane tu wyniki badań uporządkowane zostały według przynależności narodowej prezentowanych twórców. Tom zamyka część poświęcona recepcji literatury niemieckojęzycznej w Polsce w kontekście podejmowanych inicjatyw wydawniczych. W pierwszej części zostały zebrane artykuły poświęcone literaturze austriackiej. **Markus Eberharter** bada recepcję Josepha Rotha w polskim obiegu akademickim oraz translatorskim, przyglądając się rozwiązaniom tłumaczeniowym dyskursu antynarodowościowego lub antynacjonalistycznego trzech przekładów noweli *Die Büste des Kaisers*. **Agnieszka Jezierska** w artykule *Dyżurna feministka. Dla czego i jak polskie pisarki czytają Elfriede Jelinek* poświęca swą uwagę szczególnej formie recepcji twórczości noblistki stanowiącej źródło inspiracji dla polskich autorek. Zdaniem badaczki, Izabela Filipiak, Bożena Keff-Umińska, Joanna Bator, Sylwia Chutnik, Agnieszka Drotkiewicz zainspirowane powieściami austriackiej noblistki reprodukują je, przetwarzają, wreszcie cytują. Obrazy starości i starzenia się rozważa **Joanna Ławnikowska-Koper**, analizując wpisującą się we współczesny dyskurs antropologiczny powieść Arno Geigera *Der alte König in seinem Exil* (*Stary król na wygnaniu*) oraz śledząc jej omówienia w niemieckim i polskim obiegu krytycznoliterackim. Natomiast **Katarzyna Piotrowska** w artykule *Pisarka w ukryciu. Uwagi do polskiej recepcji twórczości Ingeborg Bachmann* odważnie stawia pytania o odbiór twórczości prozatorskiej pisarki i poetki w Polsce po 1968 roku, formułując tezę o stereotypi-

---

¹ K. Chmielewska, *Ukryte założenia i aporie teorii recepcji*, „Pamiętnik Literacki” 2001, nr 4, s. 5.

zacji praktyk interpretacyjnych, oraz wyraża potrzebę pełniejszego odczytywania tej twórczości z uwzględnieniem nowych metodologii literaturoznawczych.

Drugą część tomu poświęconą literaturze niemieckiej otwiera obszerny artykuł **Małgorzaty Dubrowskiej** zatytułowany *Dirka Braunsa rozrachunek z przeszłością nazistowską i enerdowską na podstawie powieści „Im Inneren des Landes”* (2012) i *Café Auschwitz* (2013). Perspektywa (post)enerdowska. Autorka, przybliżając problematykę obu powieści współczesnego dziennikarza i pisarza niemieckiego Dirka Braunsa, przekonuje, że omawiane utwory, odnosząc się do wstydlivych kart historii Niemiec, nie są próbą oskarżenia społeczeństwa ani też pojedynczych ludzi, lecz świadczą o krytycznym i wnikliwym spojrzeniu autora na nazistowską i enerdowską przeszłość. **Grzegorz Kowal** niezwykle wnikliwie bada natomiast fenomen czarnej legendy niemieckiego filozofa Friedricha Nietzschego, zaliczając ją do mitów ideologicznych (*Czarna legenda Friedricha Nietzschego. Przyczynek do polskiej recepcji filozofa-poety*). Badacz bez pardonowo rozprawia się z fałszywymi wyobrażeniami o filozoficznej spuściznie myśliciela, które pokutują w społecznej świadomości.

Kolejne dwa artykuły poświęcone są niemieckim noblistom w dziedzinie literatury. Pierwszy – autorstwa **Jana Papióra** *Marginalia do recepcji biografii i dzieł Günтера Grassa w Polsce* – uzupełnia badania recepcyjne nad twórczością pisarza i opiera się na szeroko rozumianych „tekstach pamięci” wykraczających poza źródła drukowane. Natomiast w artykule zatytułowanym *Twórczość Herty Müller w polskim życiu literackim* **Agnieszka Reszka** gruntownie omawia przedsięwzięcia podejmowane przez różne instytucje kulturalne mające służyć promowaniu utworów pisarki w naszym kraju.

Anna Szyndler w artykule *Twórczość dramatyczna Dei Loher w Polsce. Recepcja inscenizacji „Przypadku Klary”* prezentuje postać dobrze znanej polskiemu widzowi niemieckiej dramatopisarki. Autorka zgłębia proces recepcyjny najpopularniejszej w Polsce sztuki Loher, uwzględniając omówienia krytyczne z różnych jej realizacji scenicznych na deskach polskich teatrów. Ostatni tekst w tej części, autorstwa **Bożeny Anny Badury** *Polska literatura pisana po niemiecku. Trudności w recepcji literatury na pograniczu kultur na przykładzie powieści Artura Beckera „Das Herz von Chopin”*, przybliży twórczość mało znanego u nas poety i pisarza polskiego pochodzenia piszącego w języku niemieckim. Badaczka, przypisując twórczość Beckera do literatury kulturowo hybrydycznej, tzn. inspirowanej co najmniej dwoma kręgami kulturowymi, zastanawia się nad stopniem „rozczytania” przez czytelnika niemieckojęzycznego sieci nawiązań do polskiej kultury.

Niemieckojęzyczną literaturę szwajcarską reprezentują dwa teksty. **Gabriela Jelitto-Piechulik** szczegółowo przedstawia mało znanego w Polsce, zmarłego w ostatnim czasie szwajcarskiego pisarza, literaturoznawcę, dramaturga i publicystę Jürga Amanna, uzupełniając swe rozważania o informacje dotyczące obecności autora w niemieckojęzycznym i polskim obiegu akademickim. Z kolei **Dorota Sośnicka** gruntownie bada recepcję współczesnej niemieckojęzycznej literatury szwajcarskiej w Polsce w szerokim kontekście akademickim i translatorskim. Na przykładzie nie-

znanego polskiemu czytelnikowi tekstu Reto Häny'ego *Am Boden des Kopfes. Verwirrungen eines Mitteleuropäers in Mitteleuropa*, będącego literacką relacją autora z podróży po Polsce, badaczka wskazuje na specyficzną formę recepcji przestrzeni literackiej „cyrkulującej” w innej kulturze.

Tom kończą dwa teksty autorstwa **Anny Majkiewicz** poświęcone inicjatywie wydawniczej fundacji Fischer Stiftung, której celem była promocja współczesnej literatury niemieckojęzycznej w Polsce. W pierwszym artykule autorka próbuje odpowiedzieć na pytanie o miejsce serii *Schritte / Kroki* na polskim rynku wydawniczym, natomiast w drugim analizuje recepcję dzieł wydanych w omawianej serii w obiegu krytycznoliterackim, badając omówienia w prasie wysokonakładowej, w czasopismach literackich i krytycznoliterackich oraz w przestrzeni wirtualnej.

Szeroki wachlarz perspektyw i sposobów oglądu procesów recepcyjnych, zaprezentowany w niniejszym tomie, nie tylko świadczy o potencjale badawczym tej dziedziny, ale również wskazuje na nowe pola naukowej eksploracji, dając nadzieję, że dzięki temu ponownie odżyją badania recepcyjne. Są one bowiem świadectwem istnienia różnic kulturowych w polu „działania” (szeroko rozumianego) życia literackiego oraz odmienności w postrzeganiu i odbiorze produkcji literackiej z innego kręgu kulturowego i prowadzą do jej pełniejszego zrozumienia.

Redaktorki